

זה עם זה — פטור. והכי נמי הרי אין נקראין יחד?

ומתריצין: התם — מחוסר מעשה דקריבה, שאי אפשר לקרבן אלא ע"י מעשה, שיחתוך מה שמפסיק ביניהם. אבל הכא, לא מחוסר מעשה דקריבה, דרבי אמי מיירי שכתב כל אות על שפת הלוח, ואפשר לקרבן גם בלא מעשה חיתוך.

תנא: הגיה [תיקן] אות אחת חייב.

ומקשינן: השתא, כתב אות אחת פטור, הגיה אות אחת חייב?!

ומתריצין: אמר רב ששת: הכא במאי עסקינן: כגון שנטלו לגגו של חי"ת, ועשאו שני זיינין, (5) ותיקן בכך את הספר. (6)

רבא אמר: כגון שנטלו לתגו של דל"ת, לבליטה שבצד ימין, ועשאו רי"ש. ואעפ"י שלא הגיה אלא אות אחת הרי זה מעשה חשוב הואיל ותיקן בכך את הספר, (7) שהרי אסור להשהות ספר שאינו מוגה, והוי ליה ככתב אות אחת והשלימה לספר, דאמרינן לעיל דחייב אפילו לרבנן.

תנא: נתכוין לכתוב אות אחת בלבד ועלו קא-א בידו שתיים, חייב.

ומקשינן: והתנן במתניתין: נתכוין לכתוב חי"ת וכתב ב' זיינין פטור משום שנתכוין לכתוב אות אחת בלבד והוי ליה "מתעסק", שפטור מקרבן?

ומשינינן: לא קשיא.

שני זיינין חייב. שהרי הוא ככותב שתי אותיות. ודוקא בנטלו לגגו של דל"ת ועשאו רי"ש וכתבו רק אות אחת בעינן שיתקן עיי"ז את הספר. וצ"ע על רש"י למה פירש כאן דמיירי שהספר צריך לכך.

7. הקשה הריטב"א לשם מה צריך רבא לומר באיזה אופן הגיה הספר? שהרי עיקר תירוצו הוא שבכך תיקן הספר, והכי היה לו לומר: שאני הכא, דהוה ליה כהשלים את הספר [ועיין שו"ת רע"א ח"א סי' כ"א יישוב לזה].

והביא פירוש אחר. שיש גורסים בדברי רבא "כגון שנטלו לגגו של דל"ת ועשאו יוד"ר רי"ש, דהיינו כדרכ ששת, שע"י הגהתו נעשו שתי אותיות, אלא שהוא נתן דוגמא אחרת לדבר.

והוסיף הריטב"א דלפי זה, אם הגיה אות אחת פטור אף אם נשלם הספר עיי"ז. כי דוקא כשהספר היה חסר אות והשלימה הוי תיקון חשוב היות והיה הספר נראה חסר קודם לכן. אבל אם היה בו טעות של אות אחת ותיקנה אין

אות גדולה על השער של זו ואות אחרת על שער השניה הרי הרואה את זו ומהלך עד שרואה את זו יודע כי תואמות הן ומכוונות זו לזו. כי זו מסוימת באל"ף וזו מסוימת בב"ת.

והיינו דאמרינן: כתיבה היא אלא שמחוסרת קריבה. כלומר, שלא נכתבו כדי להיתלש אלא שיהיו במקומן היכר וסימן.

5. כתב הרשב"א דזה לא מיקרי חק תוכות, שאינו אלא כמפריד בין שתי אותיות דבוקות. וכן בנטל גגו של דל"ת ועשאו רי"ש אינו אלא כדיו שנפל ע"ג האות, ומעבירו.

והר"ן כתב דאין ראייה מכאן. דאפשר דלענין כתיבת סת"ם מיפסיל בכה"ג משום חק תוכות, אבל לענין שבת אין קפידא בכך. וכל דהוי מלאכת מחשבת, חייב. שהרי אפילו מוחק על מנת לכתוב חייב.

6. כתב המנ"ח שם, דודאי אף אם עשה כן שלא בספר רק היה כתוב באיזה מקום חי"ת ועשאו

הא דקתני פטור הוא מטעם אחר, משום דבעי זיוני, שלא תייג את הזינין בתגים, ולא נגמרה עדיין מלאכת הכתיבה.

הא דקתני חייב, מיירי דלא בעי זיוני, שגמר בכך את כל הכתיבה.⁽¹⁾

שנינו במשנה: כתב אות אחת אלא שכתבה בצורת נוטריקון שאות אחת מציינת מילה שלימה.

רבי יהושע בן בתירה מחייב, והכמים פוטריין.

אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא: מניין ללשון נוטריקון שהיא מן התורה?

שנאמר אצל אברהם: "כי א"ב המרין גויים נתתיך". "אב המון" נוטריקון:

אב נתתיך לאומות, בחור נתתיך באומות, המון חביב נתתיך באומות, מלך נתתיך לאומות [כדכתיב "נשיא אלהים אתה בתוכנו"], ותיק נתתיך באומות, נאמן נתתיך באומות.⁽²⁾

רבי יוחנן דידיה אמר: מכאן לנוטריקון מן התורה: "אנכי" שבעשרת הדברות הוא נוטריקון: אנא, נפשאי כתיבת יהבית. שהקב"ה אומר: אני בעצמי נתתי תורה כתובה.

בזה תיקון חשוב, שבשביל טעות של אות אחת אין איסור להשהותו.

1. בפשוטו הכונה לחלק בין אותיות הצריכות זיון [שעטנ"ז ג"ץ] לאותיות שאי"צ זיון, וכן הביא בספר התרומה [סי' קי"ד] בשם ריב"א. ולפי"ז משמע דבלא תיוג אין ע"ז שם אות כלל ונפ"מ לגט שיפסל אם לא תייג האותיות שצריכות תיוג.

ובעל התרומה חולק עליו דכונת הגמ' לחלק בין אם רוצה לזיון האותיות או לא ושניהם מיירי באותיות הצריכות זיון [ומדויק לשון הגמרא "הא דבעי זיוני" ולא קאמר הא באותיות הצריכות זיון] דבאמת הוי שם אות עלה גם בלא זיון אלא שאם היה בדעתו לכתוב בדיוק ובהכשר עם התגין אינו חייב עד שיזיין כי לגבי ידידה לא הוי נגמרה מלאכתו בלא זה. וכ"פ הרשב"א והריטב"א.

והוכיח בעל התרומה כן מהא דאמרינן לעיל דנטלו לגגו של חיי"ת ועשאו שני זינין, והרי חסר בשני הזינין תגין ואמאי חייב, אלא ודאי דהתם מיירי שאינו רוצה לתייגם ולכן הוא חייב

גם בלא זיון.

ובקהלות יעקב סי' מ"ח כתב ליישב דברי הגמרא הנ"ל אף לשיטת ריב"א שאעפ"י שהתגין הם חלק מצורת האותיות מ"מ כשמגיה ספר שהיה כתוב בטעות חיי"ת ועשאו שני זינין הרי גם בלא התגין כבר יצא מכלל ספר שאינו מוגה שהרי הקורא קורא כדרכו בלא שיבוש ומותר להשהותו, ומשום כך הוי כתיבה חשובה לחייב עליה, אבל בהך דמתניתין דלא מיירי שהיה כתוב בטעות אלא שנתכוין לכתוב עתה חיי"ת ועלה בידו שני זינין הרי לא תיקן בכך כלום שגם קודם כתיבתו לא היה איסור להשהותו שרק כשכתוב בשיבוש אסור להשהותו ולא כשחסר איזה אות, כי הקורא אינו עלול לטעות בשל כך. וממילא אי אפשר לחייבו רק על עצם הכתיבה והרי כיון שאין בו תגין לא נשלם צורת האותיות ולכן הוא פטור.

2. רש"י פירש בכרכות [ט ב] דותיקין היינו אנשים ענוים ומחבבין מצוה, וכן באברהם מצינו שהיה עניו, שנאמר "ואנכי עפר ואפר", ומחבב מצוות שנאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה". וגם

רב נחמן בר יצחק אמר: יהודה אמר ליוסף: "מה נדבר ומה נצט"דק" בלשון נוטריקון: נכונים אנחנו, צדיקים אנחנו, טהורים אנחנו, דכים אנחנו, קדושים אנחנו.

מתניתין:

הכותב שתי אותיות בשתי העלמות, שנודע לו בין אות לאות שחטא, ושוב שכח וחטא.

או אפילו היה בהעלם אחד, אלא שכתב אות אחת שחרית, ואחת בין הערבים, שכיון שהיה לו שהות הרבה בינתיים כדי להיוודע הרי זה כשתי העלמות חלוקות [עיי' תוד"ה ורבנן].⁽⁴⁾

רבן גמליאל מחייב חטאת, וחכמים פוטריין.

גמרא:

ומבארינן: במאי קמיפלגי תנאי דמתניתין?

רבן גמליאל סבר: אין ידיעה לחצי שיעור.⁽⁵⁾ כי הידיעה שבין אות לאות לא נחשבת

רבנן אמרי: כך דרשינן: אמירה שהיא נעימה, דהיינו התורה — כתיבה יחיבה, ניתנה בכתב.

איכא דאמרי: "אנכי" נוטריקון למפרע: יחיבה כתיבה, ניתנה בכתב — נאמנין אמריה.⁽³⁾

דבי רבי נתן אמרי: דברי המלאך לבלעם הם נוטריקון, דכתיב: "הנה אנכי יצאתי לשטן — בי יר"ט הדרך לנגדי". "ירט" לשון נוטריקון הוא: יראה האתון, ראתה, נטתה, בשביל שהדרך לנגדי! כלומר, שאתה הולך להקניטני.

דבי רבי ישמעאל תנא: נאמר אצל מנחת העומר שתהא "כרמל" והוא נוטריקון: כר מלא, שמביאים אותה מתבואה לחה, שאז הזרע נפוח, וה"כר", הקש, מלא הימנו.

רב אחא בר יעקב אמר: דוד אמר לשלמה על שמעי בן גרא "והוא קלני קללה נמ"רצת", והוא נוטריקון: נואף הוא, מואבי הוא, רוצח הוא, צורר הוא, תועבה הוא. שכך קילל אותו שמעי.

מנהג ותיקין שהיו גומריין ק"ש ותפילה עם הנץ החמה מייתי לה מאברהם שתיקן תפילת שחרית. ח"א מהרש"א.

3. היינו, שהתורה ניתנה כתובה ולא בע"פ, דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בע"פ כדי שיהיו נאמנין אמריה, כי ע"י הדיבור בע"פ לפעמים ישתנה הענין. ח"א מהרש"א.

4. רש"י. והתוד"ה ורבנן, הקשו שהיה לתנא לפרש מה שיעור השהות שמחלקת לשתי העלמות.

ועוד, דלעיל אמרינן כתב אות אחת בציפורי

ואות אחת בטבריא חייב, אע"ג דמסתמא יש ביניהם שהות מספקת כדי להיוודע.

ולפיכך פירשו דמיירי שהיתה לו ידיעה ממש בינתיים, ונקט שחרית וערבית לרבותא דרבן גמליאל, דאע"ג דיש הפסק כה גדול ביניהם יחד עם הידיעה מכל מקום לא חשיבא ידיעה.

5. טעמא דר"ג משום דכתיב "או הודע אליו חטאתו" משמע דוקא ידיעת חטאת שמה ידיעה אבל ידיעת חצי שיעור דאינה ידיעת חטאת [כלומר שאינה מחייבת חטאת] לאו שמה ידיעה. תוד"ה רבן גמליאל.

גמרא:

כי אתא רבי יצחק, תני במשנתנו: האורג שתיים חוטים חייב.

והוינן בה: **והאנן תנן שלש!**

ומשנינן: **לא קשיא, הא — באלימי, הא — בקטיני.**

ונחלקו אמוראים בביאור התירוק הזה:

אמרי לה, יש שהסבירו, להאי גיסא, ואמרי לה להאי גיסא.

אמרי לה להאי גיסא: חוטי אלימי, רק אם הם תלתא שורות לא סתרי, לא נסתרת אריגתם. אבל תרי שורות סתרי, אין האריגה מתקיימת. אבל חוטי קטיני — תרי נמי לא סתרי.

ואמרי לה להאי גיסא: חוטי קטיני, תלתא — ידיעי, רק שלשה חוטים נראים לעין כאריג ובכך נחשבת אריגתן למלאכה. אבל אריג של תרי — חוטים קטנים דקים לא ידיעי, לא נראית אריגתן. אבל חוטי אלימי — תרי נמי ידיעי.

תניא: האורג, המעביר בין חוטי השתי ג' חוטיין של ערב, והיה זה בתחילה של אריגת הכד או הבגד, ובאריגת שלשת חוטי הערב מתקיימת האריגה ואינה מתפרקת, וכן האורג חוט אחד כתוספת על האריג הקיים — חייב!

וחכמים אומרים: האורג, בין בתחילה של

כ"ידיעה" הואיל ולא ידע אלא על חצי שיעור, שאינה ידיעת עבירה המחייבת קרבן. הלכך חשיב כאילו כתב שתי האותיות בהעלם אחד, וחייב חטאת.

ורבנן סברי: יש ידיעה לחצי שיעור. וכיון שהיא נחשבת "ידיעה" הרי היא מחלקת בין האותיות שלא יצטרפו יחד לשגגה אחת, אלא שתי שגגות הן, שעל כל אחת אין חיוב של כשיעור, הלכך פטור מחטאת.

הדרן עלך הבונה**פרק האורג****מתניתין:**

רבי אליעזר אומר: האורג שלשה חוטיין בתחילה, בתחילת אריגתו של הבגד, ואחת על האריג או שהוסיף חוט אחד על מה שכבר נארג מעט,⁽⁶⁾ **חייב,** לפי שהוא מצטרף עם האריג הקיים.

וחכמים אומרים: בין בתחילה בין בסוף שיעורו — שני חוטיין.⁽⁷⁾

העושה שתי בתי נירין, בנירין, או בקירוס, או בנפה, או בכברה ובסל — חייב. עיין בציור בסוף הספר את הסבר הדברים.

וכן חייב התופר שתי תפירות.

וכן הקורע על מנת לתפור שתי תפירות.

6. הראשונים הביאו שבירושלמי נחלקו אי צריך שיהא קודם שלשה חוטיין אריג או אפילו אין בו אלא שני חוטיין והשלימו בחוט זה לשלשה הוי דבר חשוב לרבי אליעזר.

7. לא בסוף הבגד. דאפילו רבנן מודו דחייב,

האריגה, **בין בפרך**, שמוסיף על אריג קיים, **שיעורן הוא — שני חוטיין**.

ובאריגת **שפה** מסביב לאריג, שאורגים אותה בחוט של שתי העשוי ממין שונה, [ורוחב השפה הוא כשיעור שלשה בתי נירין], אם ארג בשפה **שני חוטיין ברוחב ג' בתי נירין**, שהוא רוחבה של השפה, הרי הוא חייב, למרות שלא ארג כאן כמלוא הסיט, שהוא שיעור אריגה.

ומבארת הברייטא מדוע באריגת השפה חייבים על שיעור כה מצומצם:

הא למה אורג זה דומה?

לאורג בצלצול קטן [תגורה צרה] **ב' חוטיין ברוחב ג' בתי נירין**, שחייב, משום שזהו כל רוחבו של הצלצול.

ועתה מציינת הגמרא, כי בברייטא זו ששינו עתה, מובאת שיטתו של רבי אליעזר [המחלק בין תחילת האריגה לבין אריגה על אריג קיים], בסתמא, ללא הזכרת שמו, ואילו בברייטא אחרת נוקט התנא את דברי חכמים בסתמא, ומאידך מזכיר את שיטתו של רבי אליעזר בשמו.

ותחילה מדייקת הגמרא מברייטא זו, שדברי תנא קמא בסתמא, הם שיטת רבי אליעזר, בלי שיוזכר שמו:

האורג ג' חוטיין בתחילה ואחר על האריג חייב.

ודייקין: דברי תנא קמא, שנשנו בסתמא, הם — **כרבי אליעזר** במשנתנו, הסובר כן.

תניא אידך: האורג ב' חוטיין על האריג הגם, שכבר נארג ממנו הרבה, וכן האורג שני חוטיין על האימרא, שהיא צורת אריגה

מסביב הבגד בחוט ערב העשוי ממין אחר — **חייב**.

רבי אליעזר אומר: אפילו האורג חוט אחד כתוספת לאריג קיים חייב.

ומוסיפים חכמים ואומרים:

והאורג **בשפה** של הבגד **שני חוטיין ברוחב שלשה בתי נירין** — **חייב**.

הא למה זה דומה?

לאורג בצלצול קטן, **שני חוטיין על רוחב שלשה בתי נירין**.

והאורג **שני חוטיין על הגם ועל האימרא**, **חייב**.

ודייקין: בברייטא זאת נשנו דברי תנא קמא **סתמא**, בלי שם — **כרבנן**, הסוברים שבכל ענין אינו חייב אלא באורג שני חוטיין.

שנינו במשנה: **העושה שני בתי נירין — בנירין?**

והוינן בה: הרי המשנה עוסקת בביאור מלאכת עשיית שני בתי נירין בשעת האריגה ולא בתיאור בניית מכונת האריגה, ולא באה המשנה לומר שחייבים על התקנת "בתי הנירין" עצמם בנירים.

והרי השחלת חוטי השתי בבתי הנירין, נקראת "העושה שני בתי נירין".

ולכן, שואלת הגמרא: **מאי עשיית שני בתי נירין איכא ב"נירין"?**

והיינו, איזו עשייה של מלאכה יש בנירין עצמן מלבד השחלת החוטיין בבתי הנירים, ומאי קאמר התנא "העושה שני בתי נירין — בנירין"?

אמר אביי: כוונת התנא היא לפעולת האריגה שמתבצעת בנירים עצמן [מלבד האריגה שבהשחלת החוטין בבתי הנירים!]: שיש צורה של אריגה [ונוהגים כך באריגת בגדי צמר] שמעבירים **תרתי** חוטים **בבת**

נירא [בבית ניר] אחד. [זו גירסת הב"ח]. ולאחר השחלת שני החוטים בבית הניר מעבירים **חדא** חוט אחד נוסף **בנירא** — בין החוטים האנכיים של הניר [שעליהם תלויים בתי הנירים].

שתי תפירות." ואמאי חזר התנא ושנאה כאן?

בשלמא שאר מלאכות השנויות במשנה, יש בהם תוספת דברים לעומת המשנה דלעיל. אבל כאן לא נוסף דבר על האמור לעיל.

ומשנינן: **משום דקבעי למיתני בסיפא** דמתניתין: **"והקורע על מנת לתפור שתי תפירות"**. הילכך, קתני נמי **"התופר שתי תפירות"**.

ומקשינן **"והקורע"** — **הא נמי תנינא במשנה דאבות מלאכות?**

ומתרצינן: **אלא, משום דקבעי למיתני סיפא** [בעמוד הבא] **"הקורע בהמתו ועל מתו"**, **משום הכי קתני "התופר שתי תפירות"**.

שנינו במשנה: **והקורע על מנת לתפור שתי תפירות**.

והוינן בה: **היכי משכחת לה שהקריעה תהיה לצורך התפירה?**

ומשנינן: **דעבודה, שנעשה הבגד כי כיסתא**, קה-ב שאינו ארוג בצורה ישרה אלא מתנפח וכולט כמו כיס הבולט מהאריג, ולצורך ישור הבגד יש לקרוע אותו למטה, למוללו, ליישב בכך את התפירה, ולאחר מכן לתופרו במקום הקריעה. ולצורך תיקון שכזה יש לקרוע קרע על מנת לתפור בבגד שתי תפירות.

מתניתין:

הקורע בהמתו מתוך כעסו, והקורע על מתו מתוך צער. וכן **כל המקלקלין בעשיית אחת מאבות מלאכות** — **פטורין**.

וכוונת התנא במשנתנו לחדש, שמלבד עשיית שני בתי נירים בדרך הרגילה, שהיא השחלת שני חוטים דרך שני בתי ניר, יש גם צורה נוספת, בהשחלת חוט כפול בבית ניר אחד, ובמקביל לו העברת חוט שלישי בניר עצמו [ולא בבית ניר שני], בין חוטי הניר.

ואעפ"י שבמלאכה הזו אינו מעביר את החוטים בין שני בתי נירים הרי היא נחשבת כתולדה לאב מלאכה של עושה שני בתי נירין.

עוד שנינו במשנה: **והעושה שני בתי נירין בקירוס**.

והוינן בה: **מאי מלאכת "עשיית שני בתי נירין" איכא בקירוס**, שאינו אלא מסרק שמכים בו על חוט הערב שיתהדק לאריג?

ומבאר הגמרא: **אמר רב: כוונת התנא היא בקירוס שהוא מציבותא**. שקירוס זה הוא לוח עם פסים דקים, שדרכם משחילים את כל חוטי השתי, והוא מהדק את חוטי הערב.

השחלת שני חוטי השתי בתוך הקירוס נחשבת גם היא לתולדת מלאכת העושה שני בתי נירין, אם כי בקירוס אין בתי נירים אלא רק פסים דקים שדרכם משחילים את החוטים.

הביאור לסוגיא זאת נערך על פי ספר מעשה אורג, עיין שם בסוף הספר שהביא חמש שיטות ראשונים בביאור דברי אביי.

שנינו במשנה: **והתופר שתי תפירות**.

והוינן בה: **הא תנינא כבר לעיל [עג א] במשנה של כל אבות מלאכות: "והתופר**